

INKLYUZIV TA'LIMNING TIBBIY-PEDAGOGIK-IJTIMOIIY MODELII**Usmonov Diyorbek***JDPU o'zbek tili va adabiyoti fakulteti talabasi*

Annotatsiya: inkluziv ta'lim — barcha o'quvchilarning, shu jumladan, maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishini ta'minlaydigan yondashuvdir. Ushbu model, tibbiy, pedagogik va ijtimoiy jihatlarni birlashtirib, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga qaratilgan. Tibbiy jihatdan, inkluziv ta'limda o'quvchilarning salomatligini nazorat qilish va ularning ehtiyojlariga mos keladigan sharoitlarni yaratish muhimdir. Bu, shuningdek, maxsus ta'lim resurslari va texnologiyalaridan foydalanishni talab etadi.

Kalit so'zlar: inkluziv ta'lim, tibbiy model, pedagogik model, maxsus ehtiyojlar, ta'lim jarayoni, individual xususiyatlar, interaktiv metodlar, o'qituvchi metodologiyasi.

Аннотация: инклюзивное образование – это подход, обеспечивающий активное участие всех учащихся, в том числе детей с особыми потребностями, в образовательном процессе. Эта модель сочетает в себе медицинский, педагогический и социальный аспекты и направлена на учет индивидуальных особенностей студентов. С медицинской точки зрения в инклюзивном образовании важно следить за здоровьем учащихся и создавать условия, соответствующие их потребностям. Это также требует использования специальных образовательных ресурсов и технологий.

Ключевые слова: инклюзивное образование, медицинская модель, педагогическая модель, особые потребности, образовательный процесс, индивидуальные особенности, интерактивные методы, методика учителя.

Abstract: Inclusive education is an approach that ensures the active participation of all students, including children with special needs, in the educational process. This model combines medical, pedagogical and social aspects, taking into account the individual characteristics of students. From a medical point of view, inclusive education is important to monitor the health of students and create conditions that meet their needs. This also requires the use of special educational resources and technologies.

Key words: inclusive education, medical model, pedagogical model, special needs, educational process, individual characteristics, interactive methods, teacher methodology.

Inklyuziv ta'lim barchmdira bolalarning teng huquqli ta'lim olishini ta'minlashga yo'naltirilgan tizi. Bunday ta'lim modeli nogironligi yoki maxsus

ehtiyojlari bo'lgan bolalarni umumiy ta'lim muhitiga qo'shishni nazarda tutadi. Inklyuziv ta'limning asosiy yondashuvlaridan biri tibbiy-pedagogik-ijtimoiy modeldir, bu uch asosiy yo'nalishning integratsiyasiga asoslanadi. Ushbu maqola mazkur modelning samaradorligini tahlil qiladi va uning amaliy qo'llanilishida duch kelinayotgan muammolarni ochib beradi. Dunyo bo'ylab maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun inklyuziv ta'limning qo'llanilishi kengayib bormoqda. Masalan, Yevropa davlatlari, AQSh, Yaponiya va boshqa rivojlangan mamlakatlarda inklyuziv ta'lim tizimi ancha rivojlangan bo'lib, maxsus ta'lim ehtiyojlariga ega bolalar uchun keng imkoniyatlar yaratib berilgan. O'zbekistonda ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirilmoqda.

Inklyuziv ta'limda individual yondashuv asosiy tamoyil sifatida e'tirof etiladi.

- Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchilarning malakasini oshirish ham muhim omillardan biri hisoblanadi.
- Jamiyatning ijtimoiy inklyuziyaga bo'lgan munosabati ta'lim samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.
- Maxsus ehtiyojli bolalarning inklyuziv ta'lim tizimida muvaffaqiyat qozonishi pedagogik va tibbiy xizmatlarning sifati bilan bog'liq.

Inklyuziv ta'lim jarayonida bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish muhimdir. Shu sababli, bu jarayon tibbiy, pedagogik va ijtimoiy yondashuvlarning uyg'unlashuvi orqali amalga oshiriladi. Ushbu model quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

1. Tibbiy model – bolaning jismoniy va ruhiy salomatligi bilan bog'liq masalalarni hal qilishga yo'naltirilgan. Bu model bo'yicha shifokorlar, defektologlar va psixologlar bola rivojlanishini nazorat qilib boradilar va unga mos ta'lim sharoitini yaratishda ishtirok etadilar.
2. Pedagogik model – ta'lim jarayonini moslashtirish va maxsus ehtiyojga ega bolalar uchun 180 individual yondashuv ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Bu model bo'yicha maxsus pedagoglar, logopedlar va defektologlar bolalar bilan ishlaydilar.
3. Ijtimoiy model – bolalarning jamiyatga integratsiyasini ta'minlashga yo'naltirilgan bo'lib, unda oilalar, ijtimoiy xizmatlar va jamiyatning barcha qatlamlari ishtirok etadilar.

Inklyuziv ta'lim tizimida tibbiy model muhim ahamiyatga ega bo'lib, u maxsus ehtiyojga ega bolalarning jismoniy va ruhiy holatini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni o'z ichiga oladi. Tibbiy model bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Ushbu model quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

- Diagnostika – bolaning rivojlanish darajasi va maxsus ehtiyojlari aniqlanadi. Shifokorlar va psixologlar tomonidan tahlil o'tkazilib, bolaning ta'lim jarayoniga qanday sharoitlarda mos kelishi belgilanadi.
- Reabilitatsiya va muolaja – bolaning jismoniy va aqliy rivojlanishini yaxshilash maqsadida tibbiy yordam ko'rsatiladi.
- Moslashtirilgan ta'lim muhiti – maktab yoki maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar uchun maxsus jihozlangan sinflar yoki individual sharoitlar yaratiladi.

Tibbiy model inkluziv ta'limda salomatlik va sog'liqni saqlash masalalariga e'tibor qaratadi. Bu model quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi: o'quvchilarning maxsus ehtiyojlarini aniqlash uchun tibbiy baholash jarayonlari amalga oshiriladi. Bu jarayonda psixologlar, nevropatologlar va boshqa mutaxassislar ishtirok etadi. Maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun reabilitatsiya va qo'llab-quvvatlash dasturlari ishlab chiqiladi. Bu dasturlar jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. O'quvchilarga sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va ularni jismoniy faoliyatga jalb etish muhimdir. Pedagogik model inkluziv ta'lim jarayonida o'qitish metodologiyasiga e'tibor qaratadi. Bu model quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi. O'qituvchilar har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olib, ta'lim jarayonini tashkil etadilar. Bu orqali o'quvchilarning qobiliyatlari rivojlanadi. O'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi va ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchilarni guruhlariga bo'lib ishlash orqali jamoaviy ish ko'nikmalarini shakllantirish hamda ijtimoiy integratsiyani ta'minlash mumkin. Ijtimoiy model inkluziv ta'limning jamiyatdagi o'rni va ahamiyatini belgilaydi. Bu model quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi: Ota-onalar hamkorligi: ota-onalar bilan hamkorlik inkluziv ta'lim jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishida muhim rol o'ynaydi. Ularning fikr va takliflari e'tiborga olinishi kerak. Jamoatchilik ishtiroki: jamiyatda inkluziv ta'limga oid ma'lumotlarni tarqatish va jamoatchilikni jalb qilish orqali maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olish imkoniyatlari kengaytiriladi. Teng imkoniyatlar yaratish: har bir bola uchun teng imkoniyatlar yaratish ijtimoiy adolatni ta'minlaydi va jamiyatda muvozanatni saqlaydi. Inkluziv ta'limning tibbiy-pedagogik-ijtimoiy modeli maxsus ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun zarur bo'lgan kompleks yondashuvni ifodalaydi. Ushbu model orqali o'quvchilar individual xususiyatlari hisobga olinib, ularning salomatligi, pedagogik yondashuvlari va ijtimoiy integratsiyasi ta'minlanadi. Inkluziv ta'lim jamiyatda teng imkoniyatlar yaratishga, ijtimoiy adolatni ta'minlashga va har bir bolaning qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyot va havolalar

1. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. (2020). O'zbekistonda Inkluziv Ta'limni Rivojlantirish Strategiyasi. Toshkent.

2. Mittler, P. (2012). Working Towards Inclusive Education: Social Contexts. London: David Fulton Publishers.
3. Mengliyev, B. (2022). PEDAGOGICAL COMPETENCE OF A MODERN PHYSICAL EDUCATION TEACHER. Science and innovation, 1(B7), 554-556.
4. B.N.Mengliyev, (2023). UMUMRIVOJLANTIRUVCHI MASHQLARNI OQITISH METODIKASI. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(4), 450-454.
5. Музаффарова, Х. Н., & Эгамназаров, М. Ю. (2017). Махсус таълимда болалар интеллекти даражасини аниқлашда психологик-педагогик эксперимент ўтказиш технологияси. Современное образование (Узбекистан).